

УДК 338.24:37.014.54(477):378.112

*О. О. Романовський,
доктор педагогічних наук, професор, ректор,
Українсько-американський гуманітарний інститут "Вісконсінський
Міжнародний Університет (США) в Україні" (м. Київ)*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНО-СКЕРОВАНОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*О. О. Romanovskyi,
Doctor of pedagogical sciences, professor, rector of the Ukrainian-
American Humanitarian (Liberal Arts) Institute
"Wisconsin International University (USA) Ukraine" (Kiev)*

SOCIAL AND ECONOMIC FOUNDATIONS OF STATE- DIRECTED INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE SPHERE OF HIGHER EDUCATION

Визначаються та узагальнюються соціально-економічні засади державно-скерованого інноваційного розвитку сфери вищої освіти. Вивчаються та узагальнюються: сутність інноваційного розвитку сфери вищої освіти; організаційно-методологічні та економічні засади (завдання) державного регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти; економічна та соціальна ефективність інноваційних методів, типів і напрямів діяльності в сфері вищої освіти.

Social and economic foundations of state-directed innovation development of the sphere of higher education are defined and analyzed. The essence of innovation in higher education, organizational, methodological and economic principles (tasks) of state regulation of innovation in higher education, and

economic and social effectiveness of innovative methods and types of activities in the field of higher education are studied and summarized.

Ключові слова: державне регулювання; інноваційний розвиток сфери вищої освіти; інноваційна діяльність у системі вищої освіти; академічне підприємництво. соціально-економічне зростання нації.

Keywords: government regulation; innovative development of the sphere of higher education; innovative activity in higher education; academic entrepreneurship; socio-economic growth of the nation.

Вступ. Побудова інноваційного інформаційного суспільства, заснованого на знаннях, вимагає кардинальної модернізації системи вищої освіти, підвищення рівня і якості наукових досліджень і ефективності науково-технічної діяльності. Зараз структура фахової підготовки в Україні не тільки не відповідає очікуванням роботодавців, а й ускладнює здійснення інноваційних перетворень в економіці, до того ж вона не орієнтована на розвиток людського потенціалу. Як наслідок, за роки незалежності частка випускників навчальних закладів досягла максимальної величини (18,7%) серед безробітного активного населення, а національна економіка не набула ознак інноваційної. Задля досягнення якісних зрушень невідкладним є завдання встановлення оптимального балансу в підготовці кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів, інших фахівців із вищою освітою, що сприятиме запобіганню «перекваліфікації» економіки, коригуванню кількості фахівців із вищою освітою бакалаврського та магістерського рівнів і водночас подоланню дефіциту кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів. Пріоритети незатребуваної кількості необхідно замінити пріоритетами гарантовано затребуваної якості.

Перед освітою постали невідкладні завдання повноцінного забезпечення формування та належного функціонування цілісного інформаційно-навчального середовища, спрямованого на задоволення потреб громадян у якісній освіті, на розвиток кожної особистості відповідно до її здібностей і творчого потенціалу.

З огляду на необхідність формування інноваційної конкурентоспроможної економіки особливої уваги потребує модернізація вищої освіти, яка готує найбільш кваліфіковані кадри. У цьому аспекті багато претензій передусім до якості навчання та наукових досліджень у системі вищої освіти. Саме на випускників ВНЗ найбільше нарікань від роботодавців. Дійсно, в Україні частка дорослого населення віком 25 років і старші, яке формально має вищу освіту, складає 38%, що більше, ніж у Німеччині та Франції (по 24%), Японії (30%), Швейцарії (33%), Великій Британії (34%), однак продуктивність суспільної праці у п'ять–сім разів менша порівняно із цими розвиненими країнами. Громадян також здебільшого не влаштовує якість фахової підготовки у вітчизняній вищій школі, адже вона не гарантує їм працевлаштування за фахом і гідну заробітну плату [Про внутрішнє].

І на міжнародній арені українські ВНЗ, які мають значний потенціал, поки що не здобули належного визнання. Молодь України, а також зарубіжних країн (у першу чергу – західних) не дуже прагне здобувати вищу освіту в навчальних закладах нашої країни. Також майже незадовільно використовується наявний потенціал вітчизняних наукових установ академічної і галузевої приналежності.

Виправлення ситуації в сфері вищої освіти і науки, забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку України може здійснюватися за умови цілеспрямованих системних трансформацій освітньо-наукової галузі на основі прискореного інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки. Досвід економічно розвинених країн доводить суспільну користь і ефективність інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки, вплив інноваційної діяльності ВНЗ і наукових установ на соціально-економічне зростання націй.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційний розвиток суспільства і гуманітарної сфери діяльності людства є один із важливих чинників соціально-економічного зростання. Проблемам інноваційного розвитку всіх сфер народного господарства України присвячено Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України 2013 року [1]. Державне законодавство України регулює та стимулює діяльність сфери вищої освіти [2], науково-технічну [3] та інноваційну діяльність [4-6] нашої країни. Теоретичним засадам і практичним питанням економічного розвитку та інноваційної діяльності присвячено працю [7], проблемам економічного та інноваційного розвитку вищої освіти, впровадженню інновацій в освітню сферу – роботи [8; 11; 13-15; 19-23; 27]. Інноваційний розвиток суспільства вивчається у працях [9-10], розвиток інноваційної діяльності в сфері вищої освіти провідних зарубіжних країн досліджується і висвітлюється у працях [24-25; 29-30]. Проблемам інноваційного підприємництва в сфері вищої освіти, академічному підприємству, місцю і ролі підприємницьких університетів у сучасному суспільстві присвячено роботи [12; 16-18; 26; 28]. Але, на жаль, поки що недостатньо вивченими залишилися теоретично-методологічні засади та економічні механізми інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки, інноваційні напрями діяльності суб'єктів системи вищої освіти і науки – ВНЗ і наукових установ. Також, заслуговує на більш детальне дослідження питання державного управління інноваційною діяльністю підсистем гуманітарної сфери народногосподарського комплексу, а саме - галузей вищої освіти і науки.

Постановка проблеми. Важливим для соціально-економічного зростання і сприяння підвищенню конкурентоспроможності національного народного господарства є подальше цілеспрямоване прискорене реформування сфери вищої освіти і науки України. Для цього необхідним є вивчення теоретичних і методологічних засад інноваційного розвитку цієї сфери, виявлення і дослідження економічних механізмів впливу на процес інноваційних перетворень у системі вищої освіти (включаючи напрями освітньої, наукової, організаційної та адміністративно-господарської діяльності ВНЗ і наукових установ), запозичення кращого зарубіжного досвіду, створення на державному рівні необхідних умов для успішного впровадження економічних, науково-технічних і педагогічних інновацій у вищій освіті.

Завданнями роботи є: 1) виявлення, аналіз та удосконалення соціально-економічних засад державного управління інноваційного розвитку сфери вищої освіти; 2) вивчення особливостей і характеристик інноваційного розвитку системи вищої освіти та науки; 3) пошук, розробка та дослідження нових концепцій, методів і методик дієвого підвищення ефективності функціонування суб'єктів системи вищої освіти і науки – ВНЗ і наукових установ; 4) виявлення особливостей та напрямів інноваційного академічного підприємництва та його вплив на соціально-економічний розвиток суспільства; 5) виявлення та аналіз суспільно-корисних результатів університетської підприємницької діяльності; 6) накреслення напрямів подальших досліджень інноваційного розвитку сфери вищої освіти.

Стратегія дослідження. Процес виявлення та аналізу соціально-економічних засад державно-скерованого інноваційного розвитку сфери вищої освіти, вивчення та узагальнення сутності інноваційного розвитку сфери вищої освіти базувався на *системному принципі* з використанням структурно-функціонального, системно-діяльнісного, а також системно-генетичного підходів. У процесі емпіричного й теоретичного дослідження *організаційно-методологічних і економічних засад та завдань державного регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти, економічної та соціальної ефективності інноваційних методів, типів і напрямів діяльності в сфері вищої освіти* використовувалися *методи* наукового абстрагування, аналізу і синтезу, індукції, дедукції, економічного аналізу та економічного моделювання, аксіоматичний, статистичний, а також системно-структурні та теоретико-інформаційні методи досліджень у тісному поєднанні з методами педагогічного та соціологічного досліджень.

Виклад основного матеріалу.

1. Економічна сутність інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах її реформування.

Відомо, що вища освіта є галуззю народногосподарського комплексу, а також – суспільним соціально-економічним процесом, що має соціальну й економічну складові, сприяє інноваційному розвитку суспільства та безпосередньо впливає на соціально-економічне зростання нації (рис. 1). Економічні механізми, що діють у сфері вищої освіти і науки в системі гуманітарної діяльності єдиного народногосподарського комплексу (ЄНГК), базуються на засадах економічної теорії, економіки освіти, економіки невиробничої сфери (сфери нематеріального виробництва – СНВ) та економіки соціально-культурної сфери (СКС). Сама ж сфера вищої освіти і науки відноситься до третинного та четвертинного секторів економіки, але результати освітньої і наукової діяльності є базовими економічними чинниками усіх чотирьох секторів.

Фінансово-матеріальний аспект сфери освіти, її специфіку та економічну роль у суспільному розвитку, економічний механізм функціонування системи освіти вивчає спеціальна галузева економічна наука – *Економіка освіти*. *Об'єктом* її дослідження є система освіти як галузь соціально-економічної діяльності. *Предметом* – економічний механізм функціонування системи освіти, методи управління щодо ефективного використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів у сфері освіти. *Економіка освіти* використовує методи наукової абстракції, аналізу і синтезу, системно-структурного аналізу, економічного та управлінського аналізу в тісному поєднанні з методами педагогічного дослідження, соціологічними дослідженнями, з урахуванням географічних і демографічних факторів. [8, с. 250]

Вирішальною є комплексна соціально-економічна роль вищої освіти в процесі розширеного відтворення, в т.ч. – відтворення виробничих відносин між людьми у цій сфері, властивих їй специфічних закономірностей. Об'єктивними передумовами вирішальної комплексної соціально-економічної ролі вищої освіти в сучасному суспільстві є, по-перше, становлення системи освіти як самостійної та специфічної галузі народного господарства.

По-друге, розгортання науково-технічної революції, що зумовила:

- істотне розширення масштабів освіти;

Рис. 1. Соціально-економічні складові вищої освіти
(авторська розробка)

- значне збільшення витрат на неї;
  - посилення впливу освіти на розвиток економічної теорії, економічних механізмів державного управління, темпи соціально-економічного зростання, ефективність індивідуального, колективного і суспільного виробництва, диференціацію заробітної плати найманих працівників тощо;
  - проникнення принципів, методів і механізмів ринкової економіки в сферу академічної діяльності, стрімка комерціалізація діяльності в освітній і науковій сфері, виникнення соціально-економічного явища "академічного капіталізму" та феномену академічного підприємництва.
- НТР висунула на передній план такі якості робочої сили, як освіта, кваліфікація, економічне мислення, організаторські здібності, відповідальність тощо.

По-третє, спрямованість зусиль людства на побудову суспільства знань з інноваційно-орієнтованим типом економіки, що не може бути успішно вирішеною без високоосвіченого людського капіталу, інтелектуального капіталу, нових знань та інноваційних технологій.

І, якщо проблеми педагогічної та науково-технічної інноватики вже в достатній мірі досліджувалися та аналізувалися багатьма вченими, педагогами, керівниками сфери освіти і практиками управління освітньо-науковою діяльністю, то економічні питання інноваційного розвитку сфери освіти і, особливо, вищої освіти, не знайшли достатнього відображення в наукових дослідженнях вітчизняних вчених і фахівців. Зарубіжні науковці більш уважно вивчали питання економічного впливу новацій в сфері освіти та вищої освіти на соціально-економічний розвиток суспільства, але теоретико-методологічні засади інноваційного розвитку сфери вищої освіти, на нашу думку, також недостатньо досліджені. Тому дану роботу присвячено пошуку, виявленню і дослідженню економічних механізмів інноваційного розвитку сфери вищої освіти як дієвого чинника підвищення ефективності та удосконалення управління національним господарством.

Для виявлення науково-теоретичних засад, методології та організації інноваційної діяльності в сфері вищої освіти і науки доцільно ввести поняття інноватики вищої школи. Інноватика вищої школи має комплексно вивчати закономірності процесів розвитку та формування новацій, нововведень, механізмів управління змінами, подолання опору нововведенням в сфері вищої освіти, наукової та інженерно-технічної діяльності, адаптації до них людини, використання та поширення інноваційних потоків, інноваційної діяльності, їх вплив на розвиток конкуренції в сфері вищої освіти і науки, а також – на розвиток сфери вищої освіти і науки в цілому. Предметом інноватики вищої школи мають бути принципи, закони та закономірності інноваційних процесів у галузі вищої освіти і науки як соціально-економічної системи сфери гуманітарної діяльності ЄНГК, моделі і методи опису, дослідження, організації та управління інноваційною діяльністю на макрорівні (національна інноваційна система сфери вищої освіти і науки), мезорівні (галузеві та регіональні інноваційні системи та інноваційні кластери галузей освіти і науки), та мікрорівні (стратегії інноваційного розвитку окремих ВНЗ, наукових установ, підприємств і організацій сфери вищої освіти і науки). В інноватиці вищої школи, як науковому напрямі, доцільно виокремлювати дві взаємодоповнюючі складові: *теоретичну інноватику* та *прикладну*.

Теоретична інноватика вищої школи має вирішувати проблеми створення і розвитку наукової методології інноватики в сфері вищої освіти і науки, теоретичні проблеми синтезу інноваційно складних організаційно-технічних систем (нових знань, ідей, нових технологій, винаходів, відкриттів). Завданням *прикладної інноватики вищої школи* мають бути вирішення організаційно-правових і практичних питань інноваційної діяльності, утворення та реалізації інноваційних проектів тощо.

Основними *напрямами* або *розділами* інноватики вищої школи в сфері гуманітарної діяльності ЄНГК (включаючи СНВ і СКС) слід вважати:

- теоретичні основи інноваційної діяльності;
- моделі (у т.ч. – економічні) та моделювання (у т.ч. – економічне) інноваційних процесів;
- організація та управління інноваційною діяльністю;
- державне регулювання інноваційної діяльності;
- управління інноваційним бізнесом, у т.ч. – університетським або академічним підприємництвом, спін-офф і стартап компаніями;
- управління інноваційними проектами;
- управління інвестиціями в інноваційні проекти;
- комерціалізація результатів науково-технічної та творчої діяльності;

- управління людськими ресурсами в процесі інноваційного розвитку соціально-економічної системи;
- управління ризиками в інноваційній діяльності;
- технічний маркетинг (маркетинг на ранніх стадіях життєвого циклу продукту або технології);
- логістика інноваційних процесів;
- управління інтелектуальною власністю.

Під *інноваційним розвитком сфери вищої освіти* слід розуміти державно-скеровану структурну перебудову та здійснення якісно нових трансформаційних перетворень галузі вищої освіти та науки в системі гуманітарної діяльності єдиного народногосподарського комплексу на основі дієвої активізації та стимулювання інноваційної діяльності в цій сфері.

Трансформації мають здійснюватися на базі новітніх наукових досягнень і теоретико-методологічних засад, під чітким законодавчим і виконавчим контролем державних і господарських органів, у ефективній системі організації та управління. Стратегія структурної перебудови економіки сфери вищої освіти повинна ґрунтуватися на принципах самоорганізації і застосуванні теоретичних і практичних надбань економічної науки.

Інноваційна діяльність в сфері вищої освіти та науки – процес творення, запровадження та поширення в практиці вищої освіти, наукової та інженерно-технічної діяльності нових ідей, засобів, наукових, інженерно-технічних, педагогічних, організаційно-управлінських та економічних методів і технологій, в результаті яких підвищуються показники досягнень структурних компонентів системи вищої освіти, науково-технічної діяльності та наукового обслуговування і відбувається її перехід до якісно вищого рівня. Ця діяльність базується на теоретико-методологічних засадах педагогічної, науково-технічної та економічної інноватики сфери вищої освіти й спрямована на побудову суспільства знань з *інноваційно-орієнтованим* типом економіки і пов'язана із:

- утворенням і накопиченням нових знань;
- використанням і комерціалізацією результатів наукових досліджень і розробок;
- трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у нові чи покращені продукти, технології, послуги, введені на ринок, в новий чи покращений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг;
- утворенням інтелектуального і формуванням людського капіталу;
- застосуванням нових засобів, методів і технологій прискорення економічного зростання суспільства.

Об'єктами інноваційної діяльності в сфері вищої освіти і науки вочевидь є:

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти, освітні та наукові послуги;
- інфраструктура сфери вищої освіти і науки в системі гуманітарної діяльності ЄНГК, університетського (академічного) та інтелектуального підприємництва;
- організаційно-технічні рішення економічного, адміністративного, комерційного або іншого (не виробничого) характеру, що істотно поліпшують структуру і якість гуманітарної сфери ЄНГК (невиробничої і соціальної сфери);
- нові експериментальні зразки та інноваційні рішення інженерно-технічного характеру, інноваційні технології для виробництва нової продукції (послуг);
- механізми формування ринків освітньо-наукових послуг, трудових ресурсів необхідної кваліфікації, співпраці тріади "ВНЗ – промисловість (бізнес) – уряд (державна)".

Суб'єкти інноваційної діяльності в сфері вищої освіти і науки – це фізичні або юридичні особи (ВНЗ, наукові установи, структурні підрозділи освітньо-наукової системи), які провадять інноваційну діяльність або залучають майнові та інтелектуальні цінності,

вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію інноваційних проектів гуманітарної сфери ЄНГК.

Інноваційна діяльність у сфері вищої освіти і науки призначена для отримання інноваційного продукту, нової послуги, інноваційної технології, методики або нового рішення. Інноваційний продукт є науково-дослідницькою або дослідною проектно-конструкторською розробкою нової технології (в тому числі - інформаційної) або продукції з виготовленням експериментальних зразків чи дослідної партії.

Інноваційна діяльність в сфері вищої освіти безпосередньо впливає на інтелектуальний і соціально-економічний розвиток держав. *Головним завданням інноваційного розвитку сфери вищої освіти України доцільно, на наш погляд, вважати безпосередню цілеспрямовану організаційно-економічну, науково-освітню й інженерно-технологічну діяльність, спрямовану на утворення суспільства знань з інноваційно-орієнтованим типом економіки держави.*

Це передбачає:

1) Прискорене утворення нових знань, прогресивних інноваційних технологій, інноваційних ресурсних джерел, матеріалів, засобів виробництва, форм споживання і розподілу виготовленої продукції та послуг.

2) Здатність виробляти інноваційні продукти і послуги з використанням глобальних передових технологій і новітніх методів (просунутих методик), що стає домінуючим джерелом конкурентних переваг. Інноваційно-орієнтована економіка характеризується самобутніми (особливими й відмінними) виробниками та високою часткою послуг в економіці і є досить стійкою до зовнішніх впливів. Відмінною особливістю країн з інноваційно-орієнтованою економікою є виробництво та експорт нових глобальних знань (технологій, методів і методик), необхідних для розвитку інновацій та подальшого соціально-економічного зростання країн).

Нагадаємо, що інноваційно-орієнтований етап розвитку економіки держави характеризується зростанням підприємницької діяльності, у тому числі – збільшенням ролі інтелектуального підприємництва. Протягом понад століття спостерігається тенденція до підвищення інтелектуального рівня економічної діяльності, яка проявилася практично у всіх промислово розвинених країнах, починаючи від дрібних фірм і закінчуючи великими організаціями.

3) Випереджаюче нарощення інтелектуального капіталу. Світова економічна система кінця ХХ – початку ХХІ століть характеризується новою парадигмою економічного розвитку на основі значного зменшення ролі матеріально-ресурсних компонентів суспільного виробництва і підвищенням ролі інтелектуальної складової. Оскільки виробництво, розподіл і використання знань становлять тепер основу економіки суспільства, заснованого на знаннях, характерними для неї є зростаючий взаємозв'язок між ринками капіталу й новими технологіями, глобальний характер створення та використання знань і технологій. У нових економічних умовах цілеспрямоване формування інноваційного потенціалу, нарощення інтелектуального капіталу і їх грамотне використання стає основою економічного росту.

4) Формування національного людського капіталу. Базою суспільства знань є високоосвічена нація з фахівцями необхідного рівня на всіх рівнях функціонування державного устрою (рис. 2).

До основних напрямів інноваційного розвитку сфери (системи) вищої освіти відносяться (рис. 3):

1) Інноваційне економічне забезпечення системи вищої освіти.

2) Інноваційна організація діяльності сфери вищої освіти.

3) Інноваційний розвиток і діяльність ВНЗ (суб'єктів системи вищої освіти).

4) Інноваційні відносини між населенням, ВНЗ, промисловістю (замовниками фахівців) і державою.

5) Інноваційні соціально-економічні відносини системи вищої освіти з національними галузями народного господарства та зарубіжними державами.

6) Інноваційні науково-технічні та економічні відносини національних ВНЗ із зарубіжними партнерами та міжнародними ринками освітніх і наукових послуг.

До основних етапів реалізації інноваційного розвитку вищої освіти слід віднести:

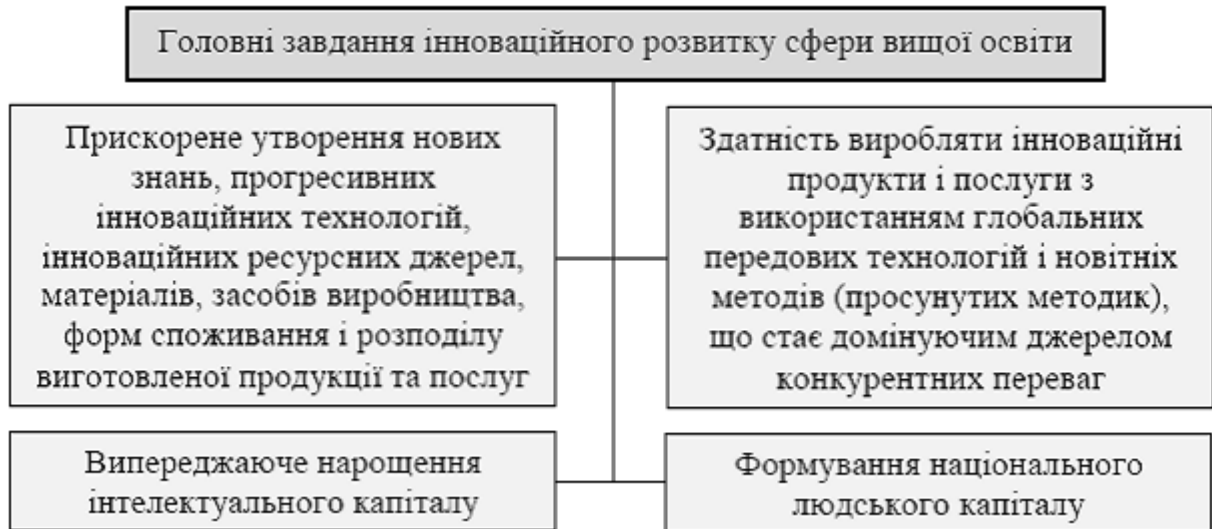

Рис. 2. Головні завдання інноваційного розвитку сфери вищої освіти
(авторська розробка)

Рис. 3. Основні напрями інноваційного розвитку сфери вищої освіти
(авторська розробка)

2. Організаційно-методологічні та економічні засади (завдання) державного регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти.

1) Формулювання та конкретизація науково-обґрунтованих визначень (понять) інноваційних змін і напрямів їх впровадження.

2) Формування та конкретизація переліку науково-обґрунтованих інноваційних змін, планів та організаційних засад щодо їх реалізації.

3) Науково-обґрунтований розрахунок матеріальних витрат на впровадження інноваційних змін.

4) Утворення необхідних адміністративно-правових, організаційних, економічних і науково-технічних важелів (механізмів) державного управління ефективним впровадженням інноваційних змін.

5) Реалізація інноваційних змін, їх постійне оновлення та удосконалення.

На основі світового досвіду можна стверджувати, що *основні інноваційні зміни в системі вищої освіти* можуть відбуватися за об'єктивно визначеними головними напрямами. Головні напрями, за якими відбуваються інноваційні зміни в сфері вищої освіти, наведено в [25].

Головним завданням урядових структур України є ефективне державне регулювання економічного розвитку національного господарства. Важливими завданнями інноваційного галузевого регулювання в сфері вищої освіти і науки можна визначити:

1) Державне управління інноваційним розвитком сфери вищої освіти.

2) Державне регулювання економіки в процесі інноваційного розвитку сфери вищої освіти.

3) Розробка економічної політики в сфері інноваційного розвитку системи вищої освіти і науки

Важливі напрями державного регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки як економічного механізму (чинника) соціально-економічного зростання нації, вочевидь, є такими:

1) Реформи в оподаткуванні сфери вищої освіти і науки з метою зменшення податкового тиску на діяльність суб'єктів системи вищої освіти (ВНЗ, НДІ) та академічних і галузевих наукових установ (за рахунок податкового регулювання).

2) Державне стимулювання інноваційних проектів і важливих для народного господарства науково-дослідних і проектно-конструкторських розробок (НДПКР) ВНЗ і наукових установ (економічні важелі у науково-технічній політиці).

3) Державне стимулювання інноваційних напрямів розвитку сфери вищої освіти, наукової та науково-технічної діяльності, залучення джерел фінансування від промисловості і бізнесу (адміністративно-правове, організаційне та економічне регулювання науково-технічної політики). А саме:

- комерціалізації і прискореного широкого впровадження результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок ВНЗ і наукових установ;

- законодавча підтримка співпраці ВНЗ, наукових установ із промисловістю (бізнесом) – впровадження концепції "потрійної спіралі" Г.Іцковіца в умовах національного господарства України.

4) Державна підтримка впровадження в сфері вищої освіти і науки України академічного підприємництва, різних форм університетського підприємництва та підприємницької діяльності наукових установ.

Державне регулювання та планування економічних механізмів інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки – це сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного способу виробництва (в т.ч.

продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) у сфері гуманітарної діяльності ЄНГК (включаючи СНВ і СКС) для її стабілізації та пристосування до умов (глобалізаційних, ринкових, суспільно-політичних, кризових тощо), що змінюються.

Найважливішими напрями такого *державно-скерованого управління, планування та регулювання у сфері гуманітарної діяльності ЄНГК* (а отже, й встановлення рівноваги між національними ринками освітніх і наукових послуг, робочої сили – трудових ресурсів необхідної кваліфікації) є *регулювання*:

- 1) системи продуктивних сил загалом і кожного її елемента зокрема (засобів праці, освіти і науки та ін.),
- 2) відносин економічної власності, в т. ч. окремих форм – акціонерної, державної та ін.,
- 3) техніко-економічних і соціальних відносин;
- 4) організаційно-економічних відносин і передусім – інноваційного менеджменту.

Головними формами державного регулювання у сфері гуманітарної діяльності ЄНГК є: планування (довготермінове, середньотермінове і короткотермінове); *програмування* (насамперед – складання цільових комплексних програм) та *прогнозування* (на національному і наднаціональному рівнях). Причому, вищою форма державного регулювання економіки, як відомо, є *національне демократичне економічне планування*.

Для регулювання складових підсистем сфери гуманітарної діяльності ЄНГК можуть використовуватися такі методи (засоби):

- 1) економічне регулювання,
- 2) правове регулювання,
- 3) адміністративне регулювання.

Найважливіше з-поміж них – **економічне регулювання**, яке поділяють на пряме (за допомогою державних закупівель товарів і послуг, *державного цільового фінансування* тощо) і непряме (за допомогою антициклічної, інвестиційної та інших форм політики). **Правове регулювання** здійснюється внаслідок прийняття та вдосконалення правової бази (відповідного комплексу юридичних законів та поправок до них тощо). **Адміністративне регулювання** передбачає *заходи заборони, дозволу і примусу* [7, с. 323].

Економічна політика в сфері інноваційного розвитку системи вищої освіти і наук – комплекс економічних цілей і заходів держави та уряду, які забезпечують вирішення довготермінових (стратегічних) та короткотермінових (тактичних) завдань інноваційного розвитку системи вищої освіти і науки відповідно до інтересів країни та втілюється в соціально-економічній (гуманітарній) програмі.

З метою прискорення науково-технічного та економічного розвитку й нагромадження капіталу, держава може активно стимулювати розвиток науково-дослідних, інженерно-технічних і проектно-конструкторських розробок, тобто, проводити *науково-технічну політику*. Також держава може будувати великі науково-дослідні центри та лабораторії, передати їх промисловості і бізнесу, створювати наукоємні та капіталомісткі галузі промисловості, фінансувати інвестиційні проекти, патенти на ліцензії, урядові замовлення на НДДКР, готувати наукові кадри [7 с., 324].

Основними (перший) елементами такої **науково-технічної** політики, що утворюють у сукупності й господарський механізм (механізм здійснення державної науково-технічної політики), – визначення та встановлення пріоритетів науково-технічного розвитку відповідно до головних цілей загальнодержавної стратегії розвитку, прогнозування науково-технічного розвитку (перша концептуальна основа здійснення науково-технічної політики). Основні

суб'єкти формування та проведення цієї політики – держава (як колективний асоційований капіталіст) і крупний капітал.

Наприкінці ХХ-го – на початку ХХІ століть посилюється вплив демократичного суспільства (прогресивних науковців, масових рухів) на вибір пріоритетів науково-технічного розвитку та відвернення або послаблення негативних наслідків НТП. З початку сучасного етапу розгортання НТР (з середини 1950-х років) у розвинутих країнах відбуваються істотні якісні зрушення у пріоритетах науково-технічного розвитку. Оскільки головною метою загальнодержавної стратегії тут проголошено розвиток наукоємких і високотехнічних галузей (біотехнології, електронно-обчислювальної техніки, комплексної автоматизації виробництва на основі найновіших досягнень електроніки та робототехніки, розгалуженої інформаційної системи, розробка і впровадження нанотехнологій), відповідно розробляються галузеві науково-технічні програми розвитку, здійснюється їх фінансування. В Україні такі пріоритети були встановлені ще у 1996 році, але різні уряди країни не змогли забезпечити їх реалізацію.

Друга концептуальна основа здійснення науково-технічної політики в економічно-розвинених країнах – організаційне та ресурсне забезпечення реалізації ключових напрямів науково-технічного прогресу. Це передбачає:

1) розподіл державних ресурсів між різними секторами сфери наукових досліджень (приватним і державним, а в межах останнього – між державними лабораторіями, вузами й неприбутковими науковими центрами) і виконання досліджень та розробок у державних наукових центрах;

2) функціонування державної контрактної системи, за допомогою якої здійснюється фінансування науково-дослідних розробок і забезпечується гарантований ринок збуту для промислових корпорацій;

3) непряме державне стимулювання НДДКР у приватному секторі господарства через податкову, амортизаційну, патентну, антитрестівську та зовнішньоторговельну політику;

4) створення інноваційного клімату в економіці та інфраструктурі, забезпечення досліджень і розробок, у т. ч. національних служб науково-технічної інформації, стандартизації, статистики, вивчення зарубіжного досвіду та міжнародне співробітництво;

5) вдосконалення і фінансування системи освіти, підготовка й перепідготовка кадрів вищої кваліфікації.

Третьою концептуальною основою науково-технічної політики є оцінка результатів її реалізації, можливих наслідків науково-технічного прогресу, коригування самої політики [7, с. 324]..

3. Роль інноваційної академічної (університетської) підприємницької діяльності ВНЗ в альтернативному, інноваційно-спрямованому місцевому та регіональному зростанні (досвід США).

Американські університети взаємодіють із місцевими громадами у різні способи. Цікаво зосередити увагу на ролі університетів у місцевих інноваційних процесах. Але є багато інших аспектів взаємодії, в яких університети можуть бути важливими культурними, інтелектуальними, архітектурними, естетичними, художніми, спортивними, рекреаційними та медичними носіями ресурсів для їхніх громад. Студенти та співробітники можуть брати участь у важливих місцевих соціальних проектах. Випускники університету, якщо вони залишаються в цьому районі, будуть робити внесок у життя своїх громад у різноманітних формах. Можна, навіть, стверджувати, що університети сприяють згуртованості сім'ї, без хороших місцевих університетів молоді люди будуть змушені покинути або перервати своє навчання і свої дослідження, і мало імовірно, щоб вони повернулися назад пізніше.

Навіть у суто економічній сфері є важливі аспекти ролі університетів. У багатьох громадах університет є одним із найбільших роботодавців і споживачів продукції та

послуг, вироблених місцевою економікою. Університети також можуть бути важливими власниками місцевої нерухомості. Університетський внесок у місцеві інноваційні процеси, таким чином, є тільки частиною його місцевої присутності. Інтегруюча роль університету в інноваційно-спрямованому розвитку місцевої (локальної/регіональної) промисловості може відбуватися за такими чотирма освітньо-науковими і індустріально-орієнтованими напрямками:

- Освіта і професійна підготовка. Університети і коледжі здійснюють важливий внесок у місцевий розвиток людського капіталу, готуючи студентів, магістрів, докторів, навчаючи (підвищуючи кваліфікацію) в середині кар'єри (протягом життя), а також надаючи необхідний рівень освіти для керівників.

- Додавання до фонду (акції) кодифікованих знань, включаючи: публікації в технічній літературі, патенти, програмне забезпечення та апаратні прототипи.

- Збільшення місцевого потенціалу для наукового і технологічного вирішення проблем (розв'язання наукових і технологічних задач/завдань), експертних оцінок і консультування. Це включає в себе різні форми підтримки для створення та розробка нових, орієнтованих на нові знання і технології підприємств, таких, як програми наставництва з бізнесу (підприємництва) та з промисловості, запуск клінік та інкубаторів. Це також включає контрактні дослідження, що виконуються дослідниками університетів для промисловості, спільні дослідницькі проекти, що здійснюються спільно дослідниками з університетів і з промисловості, консалтинг викладачів і науковців і ліцензування технологій. Університети можуть також внести свій внесок, надаючи місцевим фірмам доступ до спеціалізованих приладів та обладнання.

- Надання місця для відкритого обговорення, бесід і розмов стосовно шляхів розвитку промисловості та нових технологічних і ринкових можливостей.

Ці так звані "місця або майданчики для громадського користування", деякі з яких зосереджені на проблемах конкретних галузей, а інші – ні, включають організовані, розміщені і проведені університетами наради і конференції, нормативні форуми, форуми для потенційних інвесторів (бізнес-ангелів, інвесторів венчурного капіталу), конкурси бізнес-планів, програми промислових зв'язків, програми з діяльності мережі випускників, а також залучення місцевих фахівців-промисловців до роботи комітетів і комісій з розробки навчальних програм.

Зазначимо, що бізнес-ангели інвестують частину власних коштів в інноваційні компанії ранніх стадій розвитку – "посівної" (seed) і початкової (start-up), підтримуючи їхній технічний і комерційний розвиток. Особливість бізнес-ангелів – "бути готовими до ризику і реально інвестувати ризикові проекти" – роблять цих інвесторів такими, що заслуговують на увагу громадськості та гідними підтримки з боку держави. Бізнес-ангели дієво сприяють ефективності державної економіки. Вони не позичають гроші, як банк (боргове фінансування), а надають гроші, зв'язки і досвід в обмін на частку акцій в новій компанії (часткове фінансування).

Таким чином, діяльність ВНЗ є тісно пов'язаною як з місцевою (локальною), так і регіональною громадою. Це, в першу чергу, стосується великих дослідницьких університетів, які є дійсно міжнародними організаціями, що навчають студентів із різних країн світу, сприяють розвитку міжнародної наукової літератури, взаємодіють із фірмами і урядами багатьох країн і запрошують до освітньої діяльності й НДДКР (R&D) міжнародно-визнаних інтелектуальних лідерів із усього світу. Але навіть ці "глобальні" університети головним чином спрямовують економічні наслідки своєї діяльності на свої місцеві спільноти. Для інших ВНЗ економічні наслідки є виключно важливими для локального/регіонального соціально-економічного середовища [27, с. 24-26]. Слід підкреслити, що роль університетів у місцевих інноваційних процесах залежить від того, якими шляхами планується здійснення

промислової трансформації (реорганізації, розвитку). Незважаючи на багато спільного, все ж спостерігається тенденція до певних напрямів (типів) діяльності університетів, найбільш тісно пов'язаних з інноваційними шляхами місцевого локального або регіонального розвитку.

Перший напрям пов'язаний із створенням нової промисловості, побудованої на наукових знаннях і прогресивних технологіях, і важливою діяльністю, що включає в себе надання різних видів підтримки для формування нового бізнесу, активні програми і політику з ліцензування технологій і зусилля з встановлення і укріплення зв'язків між академічними дослідниками і місцевими підприємцями. Ключові особи в університеті можуть також відігравати важливу роль у створенні стилю або ідентичності для нової галузі, проведення конференцій і семінарів, виконувати важливу діяльність із встановлення стандартів, і в цілому виступати в якості "хрещених батьків" і "покровителів" нових видів промисловості, привертати увагу до існування місцевої концентрації взаємопов'язаної діяльності та малювати картину майбутнього впливу на індустріальний розвиток і потенціал місцевого (локального/регіонального) зростання.

Перший напрям – це:

- Передній край науково-технічних досліджень
- Продукування нових знань і технологій для потреб промисловості
- Проведення професійних експертиз, оцінювання й консультування в сфері промисловості і бізнесу
- Агресивна політика ліцензування технологій
- Цілеспрямована діяльність із передачі технологій
- Промотування (просування) / підтримка (сприяння) підприємницької діяльності (інкубаційні послуги, стартапи і т.п.)
- Розвиток зв'язків між академічними науковцями-дослідниками та місцевими підприємцями
- Створення індустріальної (галузевої) ідентичності (тотожності, індивідуальності):
  - Участь у розробці стандартів
  - Участь у професійних асоціаціях
  - Використання у діяльності християнської моралі та етики
  - Проведення конференцій, семінарів, практичних занять (case study), форумів підприємців тощо

Для *другого напрямку*, пов'язаного з перенесенням (трансплантацією) нових типів промисловості до свого регіону, важливою діяльністю університету є реагування на місцеві потреби робочої сили в процесі перенесення (трансплантації) нових типів промислових фірм, особливо – шляхом розробки нових, індивідуальних навчальних планів і програм безперервної освіти. Ще одна важлива роль полягає в наданні технічної допомоги місцевим постачальникам і субпідрядникам.

Другий напрям – це:

- Освіта / розвиток людських (трудових) ресурсів
- Гнучка система навчання, чутливі до змін і потреб навчальні програми
- Технічна допомога для субпідрядників, постачальників

Для *третього напрямку*, пов'язаному з диверсифікацією існуючих місцевих підприємств і старих індустріальних галузей у нові високотехнологічні, ключовою роллю для університету є встановлення і підтримка технологічних зв'язків між роз'єднаними дійовими особами, наприклад, шляхом створення на території кампусу форумів для обговорення нових програм місцевих промислових технологій.

Ще одна важлива роль полягає у допомозі в утворенні ідентичності нової галузі на місцевому рівні.

Третій напрям – це:

- Міст між роз'єднаними структурами і дійовими особами
- Заповнення "структурних дірок"
- Створення індустріальної (галузевої) ідентичності (тотожності, індивідуальності)

Для *четвертого напрямку*, пов'язаному з модернізацією і нарощуванням технологічної бази існуючих видів місцевої промисловості, місцеві університети мають сприяти вирішенню технічних і технологічних проблем через контрактні дослідження і консалтинг професорсько-викладацького і наукового персоналу, розробляти і впроваджувати орієнтовані на промисловість відповідні навчальні плани і програми, що ведуть до отримання ступеня, забезпечувати безперервну освіту, створення можливості для стажування студентів і викладачів на об'єктах місцевої промисловості, скликати конференції і проводити семінари і практичне навчання для представників промисловості, користувачів і постачальників, проводити науково-технічні розвідки для передбачення та прогнозування можливого розвитку подій у промисловості, науці і техніці, а також брати участь у вивченні і запозиченні глобальної передових досягнень (практики і технологій діяльності) для потреб місцевої промисловості.

Четвертий напрям – це:

- Вирішення (розв'язання) проблем для промисловості за допомогою контрактних досліджень, консультування промисловців і бізнесменів співробітниками університету тощо
- Освіта / розвиток людських (трудова) ресурсів
- Запозичення («сканування») і використання глобального передового досвіду
- Скликання форумів із передбачення процесів індустріального розвитку, дослідження і обговорення нових потенційних (можливих) напрямів розвитку технологій у промисловості
- Скликання форумів для користувачів і постачальників

Таким чином, не існує єдиного ефективнішого універсального підходу у визначенні ролі університету в економічному і технологічному місцевому (регіональному) розвитку. Багато університетів акцентують свою увагу на патентуванні, ліцензуванні та стартапах.

Необхідно зважати на більш широку і диференційовану роль ВНЗ. Всі місцеві економіки відрізняються одна від одної, також як і університети. Університети, що є лідерами інтелектуального розвитку, мають (і можуть!) виконувати інтегруючу роль в інноваційно-спрямованому (інноваційно-скерованому) розвитку місцевої (локальної/регіональної) промисловості, бути відповідальними за розвиток економічної місії, повинні розуміти особливості, обставини і потреби місцевої промисловості, а також сильні і слабкі сторони їхніх власних установ. Ці лідери повинні вміти обирати і розуміти шляхи, якими місцеві галузі можуть досягти необхідного розвитку, створювати і підтримувати інноваційні процеси, що пов'язані з обраними шляхами [27, с. 26-28].

Фактичні дані та аналіз внеску дослідницьких ВНЗ в інноваційний розвиток своєї країни (досвід США) наведено в [24-25].

Академічне (університетське) підприємництво та підприємницьку діяльність ВНЗ доцільно визначити як узагальнену економічну категорію, що оперує такими економічними категоріями як: капіталізація знань, комерціалізація інтелектуального продукту, інтелектуальний продукт (інтелектуальна продукція), нові місії (завдання) ВНЗ, нова місія вченого тощо. Характерними й визначальними складовими університетського підприємництва є такі економічні процеси, як:

1) капіталізація знань (процес накопичення нематеріальних активів (нових знань і технологій) та інтелектуального капіталу (здібностей людей, їх знань, інформації, підприємницьких здібностей, умінь і навичок) з подальшим перетворенням у капітал і конкурентні переваги);

2) комерціалізація нових знань (трансформації знань як наукової категорії інтелектуального продукту у економічну категорію товару, що має свою вартість і ціну);

3) перетворення наукової та викладацької діяльності на свого роду підприємництво – інтелектуальне підприємництво: здійснення дослідницьких проектів опиняється в прямій залежності від отримання грошових субсидій (грантів, інвестицій тощо) окремих корпорацій (установ, організацій, асоціацій, фондів).

4. Головні результати інноваційної університетської підприємницької діяльності ВНЗ.

Головні економічні та соціально-корисні результати діяльності підприємницьких університетів (ВНЗ) можуть бути досить різноманітними і значущими для суспільства. Це:

1) Соціальні, громадянські та суспільно-корисні результати (*соціальна сфера*). У тому числі:

- створення нових колективів і соціальних мереж;
- протидія безробіттю – утворення нових робочих місць;
- просування, застосування і впровадження нових технологій для лікування і охорони здоров'я людей, тваринного світу, захисту і збереженню довкілля;
- протидія голоду на Землі – пошук, відкриття і просування нових видів харчів і харчових технологій;
- підвищення загального інтелектуального рівня народів світу;
- розповсюдження морально-етичних норм співіснування в глобальному світовому суспільстві;
- укріплення інституту сім'ї і шлюбу;
- боротьба за здоровий спосіб життя, правильне харчування і мирне співіснування на Землі;
- прогнозування негативних наслідків природних катаклізмів, розробка методів і технологій їхнього попередження і протидії ним;
- прогнозування наслідків неконтрольованого росту населення на Землі та кліматичних змін; інтернаціоналізація освіти, культури і науки тощо.

2) Економічно-промислова користь (*економіка і промисловість*). Найбільш важливими результатами доцільно вважати:

- вплив на розвиток підприємництва, економічно-промислове зростання (локальне, регіональне, національне), трансформацію, розвиток і удосконалення місцевих індустріальних галузей;
- підвищення конкурентоспроможності економіки;
- перенесення і прищеплення (трансплантація) на місцевому рівні нових видів промисловості;
- трансфер інноваційних технологій і співпраця з промисловістю (бізнесом);
- створення спін-офф і стартап компаній, сприяння розвитку приватного підприємництва, малого і середнього бізнесу тощо.

3) Освітня, культурна і науково-технічна користь (*освіта, наука, техніка, культура*):

- просвіта, освіта, наука, культура, пошук і розповсюдження нових знань, створення нових технологій у всіх сферах людського життя;
- підготовка кадрів високої професійної і вищої наукової кваліфікації, виховна робота з молоддю, укріплення культурних традицій і співпраця з місцевими громадами;
- розвинення та удосконалення університетських структур, методів і методик викладання і навчання, розробка і впровадження нових напрямів навчання і наукових досліджень, здійснення наукових відкриттів і винаходів тощо.

4) Користь від академічного (університетського) підприємництва (*академічне або університетське підприємництво*):

Матеріально-фінансова:

- поповнення бюджету університету (ВНЗ) за рахунок коштів від оплати навчання місцевих, іногородніх і зарубіжних студентів (бакалаврів і магістрів), підготовки науковців і від контрактних НДДКР, різноманітних грантів, стипендій, ендаументів, пожертвувань, спонсорських коштів;

- отримання університетами, кафедрами, професорами, науковцями та іншими виконавцями НДДКР процентів від використання патентів, продажу ліцензій, роялті від трансферу технологій і різних видів комерціалізованої наукової та науково-технічної продукції;

- отримання університетами, кафедрами, професорами, науковцями і викладачами наукових грантів, премій і нагород за науково-технічну, викладацьку діяльність, публікацію наукових монографій, навчальних підручників, посібників.

Ділові зв'язки з промисловістю, бізнесом, потенційними замовниками освітніх послуг і роботодавцями:

- прискорення трансферу технологій;
- прискорення впровадження результатів НДДКР;
- спільне створення спін-оф і стартап компаній, науково-технічних і виробничих кластерів, технопарків тощо;

- отримання контрактів на НДДКР;
- спільне виконання пошукових і прикладних наукових досліджень;
- працевлаштування випускників університету;
- прийом на професійне навчання студентів, направлених діловими партнерами (представниками промисловості і бізнесу);

- прийом до магістратури і докторантури представників промисловості і бізнесу;
- отримання фінансової (спонсорської) допомоги від представників ділових кіл і бізнесу тощо.

5) Користь для підприємницького університету (ВНЗ) у сфері суспільного (громадського) визнання для підвищення рейтингу на ринках освітніх і наукових послуг, укріплення іміджу і розширення громадських комунікацій, зв'язків із громадськістю (*суспільне визнання досягнень підприємницького університету або підприємницького ВНЗ*):

- відкриття периферійних філій, відділень, підприємств, виробництв тощо;
- укріплення фінансового стану університету, створення ендаументів, фондів, накопичення бюджетних коштів університету;

- створення комфортних умов для кращих науковців, професорів, викладачів, інженерно-технічного персоналу тощо;

- фінансова підтримка навчання кращих студентів, запрошення до співпраці видатних вчених і практиків, провідних викладачів, закріплення кадрів високої кваліфікації;

- розвинення спортивної і культурно-масової роботи, організація дозвілля і свят;
- широка видавнича діяльність, співпраця з мас-медіа, активна робота з потенційними абітурієнтами, їхніми батьками і спонсорами;

участь у конкурсах, рейтингах, іміджевих заходах, проведення на базі університету культурних і суспільно-громадських заходів для місцевої громади.

5. Подальші дослідження проблем інноваційного розвитку сфери вищої освіти доцільно спрямувати на моделювання економічних процесів комплексних інноваційних трансформацій і перетворень в системі вищої освіти і науки, на економічний аналіз перспективних чинників інноваційного розвитку – суб'єктів сфери вищої освіти (ВНЗ, НДІ тощо), дослідження феномену академічного капіталізму, інноваційного університетського або академічного підприємництва, на їх вплив на розвиток системи вищої освіти і науки та національне економічне зростання.

Висновки. Вирішальною є роль держави в організації та управлінні інноваційного розвитку сфери вищої освіти. Уряд має необхідні засади, умови та важелі для ефективного впровадження інновацій і подальшу розбудову сфери вищої освіти і науки.

Одним із найголовніших інноваційних чинників прискореного розвитку сфери вищої освіти і науки є академічне або університетське підприємництво. Дієва державна підтримка творчої співпраці тріади "уряд-університети-промисловість" (із обов'язковим залученням до співпраці академічних і галузевих наукових установ) є запорукою економічного зростання нації і успішної побудови інформаційного суспільства, заснованого на знаннях.

Важливим для подальших досліджень з реформування системи вищої освіти є створення цілісної концептуальної моделі інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки, економічний аналіз її діяльності та моделювання інноваційних економічних процесів.

Література:

1. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2013. – 576 с.
2. Закон України "Про вищу освіту" від 17 січня 2002 р., № 2984-III // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – № 20. – С. 134-176
3. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" від 1 грудня 1998 р., № 284-XIV // Закони України. – К., 1999. – № 16. – С. 97-117.
4. Закон України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків", 16 липня 1999 р. – № 991-XIV// Відомості ВР України. – 1999. – № 40, ст. 363. .
5. Закон України "Про інноваційну діяльність", 04 липня 2002. – № 40-IV // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 143 (7 серпня).
6. Закон України "Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні", 16 січня 2003 р. – № 433-IV // Відомості ВР України. – 2003. – № 13. – С. 354-358.
7. Економічна енциклопедія : у трьох томах. – Том 1 / редкол. : ... С. В. Мочерний (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Видавн. центр "Академія", 2000. – 864 с.
8. Енциклопедія освіти / головний ред. В. Г. Кремень ; Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
9. Денисенко М. П. Інноваційний розвиток суспільства на основі інтелектуального капіталу / М. П. Денисенко // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія «Економіка». Вип. 23. – Острог : Нац. ун-т "Острозька академія", 2013. – С. 15-19.
10. Денисенко М.П., Воронков І.В. Проблеми і перспективи інноваційного розвитку України / М. П. Денисенко, І. В. Воронков // Вісник КНУТД, 2013. – №3. Серія: «Проблеми економіки організацій та управління підприємствами». – К. : КНУТД, 2013. – С. 139-148.
11. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / за ред. П. Ю. Сауха. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 444 с.
12. . Ицковиц Г. Тройная спираль. Университеты – предприятия – государство. Инновации в действии: монография / Г.Ицковиц; пер. с англ. под ред. А.Ф.Уварова. – Томск: изд-во Том. гос. ун-та систем упр. и радиоэлектроники, 2010. – 237 с.
13. Каленюк І.С. Освітній імператив інноваційного розвитку країни / Формування інноваційної моделі розвитку національної економіки: у 2-х ч. / За заг. Ред. І.С.Каленюк. – Чернігів. 2009. – 592 с.
14. Каленюк І.С. Розвиток вищої освіти та економіка знань: монографія / І.С. Каленюк, О.В. Куклін. – К.: Знання, 2012. – 343 с.

15. Каленюк І.С. Інтеграція вищої освіти України в європейський та світовий освітній простір: економічний вимір: монографія / Каленюк І.С. [та ін.]; Черніг. держ. ін-т економіки і упр. – Чернігів: РВК "Деснянська правда", 2011. – 165 с.
16. Кларк Б. Р. Поддержка изменений в университетах. Преимущество кейс-стади и концепций / Б. Р. Кларк ; пер. с англ. Е. Стёпкиной ; Нац. Исслед. ун-т "Высшая школа экономики". – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. – 312 с.
17. Кларк Б. Р. Система высшего образования: академическая организация в кросс-национальной перспективе / Б. Р. Кларк ; пер. с англ. А. Смирнова ; Нац. исслед. ун-т "Высшая школа экономики". – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. – 360 с.
18. Кларк Б. Р. Создание предпринимательских университетов: организационные направления трансформации / Б. Р. Кларк ; пер. с англ. А. Смирнова ; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М. : Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 240 с.
19. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
20. Куклін О.В. Економічні аспекти вищої освіти : монографія / О.В. Куклін. – К.: Знання України, 2008. – 331 с.
21. Куклін О.В. Стратегічні пріоритети розвитку вищої освіти в концепції інноваційного розвитку України / О.В. Куклін // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Спец. випуск. Маркетингова освіта в Україні. – К.: ДВНЗ "КНЕУ ім. В. Гетьмана", 2011. – С. 99-108.
22. Левченко О.М. Напрями впровадження процесу трансферу освітньо-професійних знань у сферу вищої освіти в умовах інноваційного розвитку економіки / О.М. Левченко // Формування ринкових відносин в Україні. Зб. наук. праць. Вип. 7(122). / Наук. ред. І.Г. Манцуров. – К.: НДЕІ, 2011. – С. 116-119.
23. Левченко О.М. Методичні засади прогнозування потреби у фахівцях із вищою освітою в Україні/ О.М. Левченко, Н.В. Ушенко, О.В. Ткачук // Управління соціально-економічними системами [монографія]; за ред. Антошкіної Л.І., Ушенко Н.В. – Донецьк: "Юго-Восток, Лтд", 2013. – С.36-43.
24. Романовський О.О. Інноваційна діяльність дослідницьких підприємницьких університетів США: Монографія / О.О. Романовський. – К.: Вид-во КНУТД, 2012. – 134 с.
25. Романовський О.О. Дослідницькі підприємницькі ВНЗ США як прискорювачі економічного розвитку країни // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка", 2012 р., № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1591> (Дата звернення: 11.02.2014).
26. Романовський О.О. Визначення сутності "академічного капіталізму", "університетського (академічного) підприємництва" та інновацій економічно-ринкового типу в системі вищої освіти як економічних категорій // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка", 2013 р., № 10. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2376> (Дата звернення: 11.02.2014).
27. International handbook on the economics of education / Edited by Geraint Johnes, Jill Johnes. – Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA : Edward Elgar Publishing Ltd., 2004. – 860 p.
28. Lester R. K. Universities, Innovation, and the Competitiveness of Local Economies: A Summary Report from the Local Innovation Systems Project – Phase I / R. K. Lester ; MIT IPC Working Paper IPC-05-010, December 2005. – 33 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : MIT IPC Local Innovation Systems Working Paper 05-005 | IPC Working Paper 05-010 <http://web.mit.edu/lis/papers.html> (Дата звернення: 11.02.2014)
29. Staying on Top: The challenge of sustaining world-class higher education in the UK // Russell Group Papers. – 2010. – Iss. 2. – 52 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: us

<http://www.russellgroup.ac.uk/uploads/Staying-on-Top-The-challenge-of-sustaining-world-class-higher-education-in-the-UK.pdf>

30. The Competitiveness and Innovative Capacity of the United States // Prepared by the U.S. Department of Commerce in consultation with the National Economic Council. – January 2012. – 160 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.commerce.gov/sites/default/files/documents/2012/january/competes_010511_0.pdf

References:

1. *Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovysche Ukrainy v 2013 rotsi : Schorichne Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy* [On the internal and external situation of Ukraine in 2013: Annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine]. – NISD publishing house (2013), Kyiv, Ukraine.

2. *Zakon Ukrainy "Pro vyschu osvitu" vid 17 sichnia 2002 r., № 2984-III* [Law of Ukraine "About the higher education" from January 17, 2002, no. 2984-III], *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)* (2002), no. 20, pp. 134-176.

3. *Zakon Ukrainy "Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diial'nist'" vid 1 hrudnia 1998 r., № 284-XIV* [Law of Ukraine "On Scientific and Scientific and Technology Activities" from December 1, 1998, no. 284-XIV], *Zakony Ukrainy* (1999), no. 16, pp. 97-117.

4. *Zakon Ukrainy "Pro spetsial'nyj rezhym innovatsijnoi diial'nosti tekhnolohichnykh parkiv", vid 16 lypnia 1999 r. – № 991-XIV* [Law of Ukraine "On special regime of innovation technology parks" from July 16, 1999, № 991-XIV], *Vidomosti VR Ukrainy* (1999), no. 40, p. 363.

5. *Zakon Ukrainy "Pro innovatsijnu diial'nist'" vid 4 lypnia 2002, № 40-IV* [Law of Ukraine "On innovation activity" from July 4, 2002, no. 40-IV], *Uriadovyj kur'ier* (2002), no. 143 (August 7).

6. *Zakon Ukrainy "Pro priorytetni napriamky innovatsijnoi diial'nosti v Ukraini", vid 16 sichnia 2003 r. – № 443-IV* [Law of Ukraine "On the priorities for innovation activity in Ukraine" from January 16, 2003, no. 443-IV], *Vidomosti VR Ukrainy* (2003), no. 13, pp. 354-358.

7. *Ekonomichna entsyklopediia: u tr'okh tomakh* [Economic Encyclopedia: in three volumes]. – Volume 1 / Editorial board: ... S.V.Mochernyj (executive ed.) [and others], Akademiia publishing centre (2000), Kyiv, Ukraine.

8. *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of Education] / chief ed. V.G. Kremen, Yurinkom Inter publishing house (2008), Kyiv, Ukraine.

9. Denysenko, M.P. (2013), "Innovative development of a society on the basis of formation of the intellectual capital", *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiia". Serii "Ekonomika"*, vol. 23, pp. 15-19. – National University "Ostroz'ka akademiia" publishing house, Ostroh, Ukraine.

10. Denysenko, M.P. and Voronkov, I.V. (2013), "Problems and perspectives of innovative development of Ukraine" / M. P. Denysenko, I. V. Voronkov, *Visnyk KNUTD, no. 3. Serii: "Problemy ekonomiky orhanizatsij ta upravlinnia pidpriemstvamy"*, pp. 139-148. – KNUTD publishing house, Kyiv, Ukraine.

11. *Innovatsii u vyschij osviti: problemy, dosvid, perspektyvy : monohrafiia* [Innovation in Higher Education: Problems, experience, perspective: monograph]/ edited by P.Yu.Saukh. – Ivan Franko Zhytomyr State University publishing house (2011), Zhytomyr, Ukraine.

12. Etzkowitz, H. (2010), *Trojnaia spiral'. Unyversytety – predpriiatyia – hosudarstvo. Ynnovatsyy v dejstvyy: monohrafiia* [The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action: monograph] / translated from English and edited by A.F.Uvarov. – TUSUR publishing house, Tomsk, Russian Federation.

13. Kaleniuk I.S. (2009), *Osvitnij imperatyv innovatsijnoho rozvytku krainy* [Educational Imperative innovative development] / *Formuvannia innovatsijnoi modeli rozvytku natsional'noi ekonomiky: u 2-kh ch.*, chief ed. I.S.Kaleniuk. – Chernihiv, Ukraine.

14. Kaleniuk I.S. (2012) *Rozvytok vyschoi osvity ta ekonomika znan': monohrafiia* [The development of higher education and the knowledge economy: a monograph] / I.S. Kaleniuk, O.V. Kuklin. – Znannia publishing house, Kyiv, Ukraine.

15. Kaleniuk I.S. (2011) *Intehratsiia vyschoi osvity Ukrainy v ievropejs'kyj ta svitovyj osvitnij prostir: ekonomichnyj vymir: monohrafiia* [Integration of Higher Education of Ukraine into the European and world educational space: the economic dimension: Monograph] / Kaleniuk I.S. [and others]. – RVK "Desnians'ka pravda" publishing house, Chernihiv, Ukraine.

16. Clark, B.R. (2011), *Podderzhka yzmenenyj v unyversytetakh. Preemstvennost' kejs-stady y kontseptsyj* [Sustaining Change in Universities. Continuities in Case Studies and Concepts.] / translated from English by E. Styopkyna. – “Vysshhaia shkola ekonomyky” publishing house, Moscow, Russian Federation.

17. Clark, B.R. (2011) *Systema vyssheho obrazovanyia: akademicheskaia orhanyzatsyia v kross-natsyonal'noj perspektyve* [The Higher Education System: Academic Organization in Cross-National Perspective] / translated from English by A.Smyrnov. – “Vysshhaia shkola ekonomyky” publishing house, Moscow, Russian Federation.

18. Clark, B.R. *Sozdanye predprynymatel'skykh unyversytetov: orhanyzatsyonnye napravleniia transformatsyy* [Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation] / translated from English by A.Smyrnov. – “Vysshhaia shkola ekonomyky” publishing house, Moscow, Russian Federation.

19. Kremen', V.H. (2005), *Osvita i nauka v Ukraini – innovatsijni aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezul'taty* [Education and Science in Ukraine - innovative aspects.Strategy. Implementation. Results] / V.H. Kremen'. – Hramota publishing house, Kyiv, Ukraine.

20. Kuklin, O.V. (2008), *Ekonomichni aspekty vyschoi osvity : monohrafiia* [Economic aspects of the Higher Education: Monograph] / O.V.Kuklin. – Znannia publishing house, Kyiv, Ukraine.

21. Kuklin, O.V. (2011), *Stratehichni priorytety rozvytku vyschoi osvity v kontseptsii innovatsijnoho rozvytku Ukrainy* [Strategic priorities for the development of higher education in the concept of innovation development of Ukraine] / O.V.Kuklin // *Formuvannia rynkovoï ekonomiky: zb. nauk. prats'*. – Spets. vypusk. *Marketynhova osvita v Ukraini*, pp. 99-108. – V. Het'man Kyiv National Economical University publishing house, Kyiv, Ukraine.

22. Levchenko, O.M. (2011), *Napriamy vprovadzhennia protsesu transferu osvitn'o-profesijnykh znan' u sferu vyschoi osvity v umovakh innovatsijnoho rozvytku ekonomiky* [Directions of the process of the transfer of educational and professional knowledge implementation in the sphere of higher education in terms of innovative development of economy] / O.M. Levchenko // *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. Zb. nauk. prats'. Vyp. 7(122)*, pp. 116-119 / scientific ed. I.H. Mantsurov. – Scientific-Research Institute of Economic publishing house, Kyiv, Ukraine.

23. Levchenko, O.M. (2013), *Metodychni zasady prohnozuvannia potreby u fakhivtsiakh iz vyschoiu osvitou v Ukraini* [Methodological principles of forecasting needs in specialists with higher education in Ukraine] / O.M.Levchenko, N.V.Ushenko, O.V.Tkachuk // *Upravlinnia sotsial'no-ekonomichnymy systemamy [monohrafiia]* /ed. board: L.I.Antoshkina, N.V.Ushenko, pp. 36-43. – “Yuho-Vostok, Ltd.” publishing house, Donetsk, Ukraine.

24. Romanovs'kyj, O.O. (2012), *Innovatsijna diial'nist' doslidnyts'kykh pidpriemnyts'kykh unyversytetiv SShA: monohrafiia* [Innovative activity of Research entrepreneurial universities of the USA: monograph] / O.O. Romanovs'kyj. – KNUTD publishing house, Kyiv, Ukraine.

25. Romanovs'kyj, O.O. (2012), US research entrepreneurial universities as accelerators of the country economic development // *Efektivna ekonomika*, [Online], vol . 11, available at <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1591> (Accessed 11 February 2014).

26. Romanovs'kyj, O.O. (2013), Definition of the essence "academic capitalism", "university (academic) entrepreneurship" and innovation of the economic and market type in higher education as economic categories // *Efektivna ekonomika*, [Online], Elektronne naukove fakhove vydannia "Efektivna ekonomika", vol. 11, available at <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2376> (Accessed 11 February 2014).

27. *International handbook on the economics of education* (2004), Edward Elgar Publishing Ltd., Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA.

28. Lester, R.K. (2005), "*Universities, Innovation, and the Competitiveness of Local Economies: A Summary Report from the Local Innovation Systems Project – Phase I*" / MIT IPC Working Paper IPC-05-010, December 2005, available at <http://web.mit.edu/lis/papers.html> (Accessed 10 February 2014).

29. *Staying on Top: The challenge of sustaining world-class higher education in the UK* (2010) // Russell Group Papers, , available at <http://www.russellgroup.ac.uk/uploads/Staying-on-Top-The-challenge-of-sustaining-world-class-higher-education-in-the-UK.pdf> (Accessed 8 February 2014).

30. *The Competitiveness and Innovative Capacity of the United States* (2012) // Prepared by the U.S. Department of Commerce in consultation with the National Economic Council. – January 2012, , available at http://www.commerce.gov/sites/default/files/documents/2012/january/competes_010511_0.pdf (Accessed 9 February 2014).

Стаття надійшла до редакції 17.04.2014 р.